

UČNI NAČRT

PSIHOLOGIJA

Gimnazija

Splošna, klasična in strokovna gimnazija

Obvezni predmet (70 ur)

UČNI NAČRT

PSIHOLOGIJA

Gimnazija; Splošna, klasična in strokovna gimnazija

Obvezni predmet (70 ur)

Predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za psihologijo:

mag. **Tanja Rupnik Vec**, Zavod RS za šolstvo, predsednica

dr. **Cirila Peklaj**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, članica

mag. **Alenka Kompare**, Srednja šola Srečka Kosovela Sežana, članica

mag. **Jasna Vuradin Popovič**, Gimnazija Murska Sobota, članica

Pri posodabljanju učnega načrta je predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za psihologijo izhajala iz obstoječega učnega načrta za psihologijo iz leta 1998, upoštevala je mnenja in nasvete učiteljev, svetovalcev in drugih strokovnjakov ter doslej objavljena dela slovenskih in tujih avtorjev v zvezi s poučevanjem psihologije.

Recenzenta:

dr. **Drago Žagar**

mag. **Barbara Debeljak**

Uredila: **Nataša Purkat**

Sprejeto na 110. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 14. 2. 2008.

Kazalo

1 OPREDELITEV PREDMETA	4
2 SPLOŠNI CILJI/KOMPETENCE	4
3 CILJI IN VSEBINE	5
3.1 Psihologija kot znanost.....	5
3.1.1 Predmet in metode psihologije.....	5
3.2 Čustva in motivacija.....	6
3.2.1 Čustva.....	6
3.2.2 Motivacija.....	7
Izbirno:	8
3.3 Spoznavanje	8
3.3.1 Občutenje in zaznavanje.....	8
3.3.2 Učenje in pomnjenje.....	9
3.3.3 Mišljenje.....	10
3.4 Osebnost	11
3.4.1 Osebnost in razvoj osebnosti.....	11
3.4.2 Sposobnosti	12
3.5 Medosebni odnosi	12
3.5.1 Socializacija in skupine.....	12
3.5.2 Medosebni odnosi in komunikacija.....	13
3.5.3 Stališča, predsodki in moralni razvoj	14
4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI.....	15
5 MEDPREDMETNE POVEZAVE.....	16
6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	16
6.1 Vrstni red obravnave učnih vsebin.....	16
6.2 Doseganje različnih ciljev in različnih ravni znanja pri pouku	17
6.3 Spodbujanje in razvoj kompetenc	19
6.3.1 Učenje učenja	19
6.3.2 Socialne in državljanske kompetence	19
6.3.3 Sporazumevanje v maternem jeziku	19
6.3.4 Samoiniciativnost in podjetnost	20
6.3.5 Matematične kompetence in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji	20
6.3.6 Kulturna zavest in izražanje	20
6.3.7 Digitalna pismenost in informacijsko-komunikacijska pismenost.....	21
6.4 Metode poučevanja in učenja	21
7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV	22

1 OPREDELITEV PREDMETA

Psihologija je splošno izobraževalni predmet, ki zajema temeljna znanstvena spoznanja o človekovi duševnosti, osebnosti, vedenju in življenju v družbi. Pri predmetu se dijakinje in dijaki seznanijo s temeljnimi metodami psihološkega proučevanja ter povezujejo in primerjajo psihološka spoznanja z ustreznimi spoznanji na drugih znanstvenih področjih.

Temeljni namen predmeta je posredovanje celostnega psihološkega pogleda na človeka in na njegovo življenje v družbi kot sestavino splošne izobrazbe posameznika v sodobnem svetu. Psihologija tudi omogoča in spodbuja uporabo psiholoških spoznanj v življenju posameznika in njegovih odnosih z drugimi.

2 SPLOŠNI CILJI/KOMPETENCE

Pri učenju psihologije bodo dijakinje/dijaki:

- spoznavali temeljne pojme in zakonitosti v psihologiji,
- povezovali psihološka teoretična spoznanja z vsakodnevnimi izkušnjami in situacijami,
- razvijali sposobnost kritične presoje rezultatov znanstvenega raziskovanja in sposobnost njihovega povezovanja z drugimi psihološkimi spoznanji,
- razvijali zmožnost samorefleksije ter spreminjanja samega sebe in svojega ravnanja,
- razvijali strategije vseživljenjskega učenja,
- razvijali spretnosti v medosebnih odnosih, se učili učinkovitega sporazumevanja, sodelovanja ter kakovostnih in odgovornih medsebojnih odnosov,
- razvijali zavest o različnih načinih ohranjanja psihičnega blagostanja posameznika in se jih učili uporabljati.

3 CILJI IN VSEBINE

Učni načrt navaja delitev znanj na splošna znanja in posebna znanja. Splošna znanja so opredeljena kot znanja, potrebna za splošno izobrazbo in so namenjena vsem dijakom/dijakinjam, zato jih mora učitelj/učiteljica obvezno obravnavati. Posebna znanja opredeljujejo dodatna ali poglobljena znanja, ki jih učitelj/učiteljica obravnava glede na zmožnosti in interese dijakov. Posebna znanja so pri vsakem poglavju zapisana v sklopu ciljev oz. vsebin, označenih s pojmom »izbirno«

3.1 PSIHOLOGIJA KOT ZNANOST

3.1.1 Predmet in metode psihologije

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Opredelijo psihologijo in jo razmejijo od drugih znanosti ter razlikujejo poklic psihologa od drugih sorodnih poklicev.
- Opišejo znanstveno metodo, razlikujejo znanstveno od neznanstvenega spoznavanja in ga ponazorijo s primeri.
- Razumejo pomen psihologije za posameznika in družbo ter zmorejo kritično presojeti možnost zlorabe psiholoških spoznanj.

Izbirno:

- Razumejo cilje psihologije in razlikujejo glavne psihološke panoge.
- Razumejo in razlikujejo eksperimentalne in opisne ali neeksperimentalne metode.
- Poznajo različne raziskovalne tehnike.
- Razlikujejo in kritično vrednotijo različne psihološke smeri.
- Poznajo razvoj psihologije v Sloveniji.

VSEBINE

- opredelitev psihologije: duševni procesi, osebnost, vedenje,
- znanstvena metoda, znanstveno in neznanstveno spoznavanje,
- opazovanje (ekstraspekcija in introspekcija),

Izbirno:

- cilji psihologije, panoge psihologije (teoretične in praktične),

- eksperimentalne in opisne ali neeksperimentalne metode,
- raziskovalne tehnike: intervju, vprašalnik, ocenjevalne lestvice, psihološki test,
- psihoanaliza, vedenjska smer, humanistična smer, kognitivna smer.

3.2 ČUSTVA IN MOTIVACIJA

3.2.1 Čustva

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Opredeljujejo pojem čustva ter opisujejo in s primeri ponazarjajo značilnosti čustev.
- Razvrščajo čustva po različnih merilih, jih opisujejo in ponazarjajo s primeri (temeljna in kompleksna čustva, afekti in razpoloženja).
- Poznajo nebesedno izražanje posameznih čustev ter ta znanja uporabljajo pri sporazumevanju.
- Analizirajo in interpretirajo čustvovanje v konkretnih življenjskih situacijah.
- Razumejo čustveno zrelost ter se učijo ozaveščati in razumevati lastna čustva, razvijajo zmožnost uravnavanja čustev, občutljivost in empatijo za druge ljudi.

Izbirno:

- Presojajo pomen čustev v različnih življenjskih situacijah.
- Razumejo povezanost čustvovanja z drugimi duševnimi procesi in vedenjem.
- Razumejo biološko podlago čustvovanja.
- Poznajo tehnike sproščanja, jih kritično vrednotijo in uporabljajo.
- Poglobljajo razumevanje nekaterih čustev in razvijajo sposobnost njihovega uravnavanja: ljubezen, zaljubljenost, jeza, ljubosumje, žalost ...
- Razume motnje povezane s čustvovanjem.

VSEBINE

- pojem čustva, sestavni elementi čustva,
- značilnosti čustev: veselja, jeze, strahu, ljubezni, žalosti,
- temeljna in kompleksna čustva, afekti in razpoloženja,
- nebesedno izražanje čustev (način govorjenja, govorica telesa),
- čustvena zrelost: ustreznost čustev, uravnavanje čustev, raznolikost čustev,

Izbirno:

- vloga čustev,
- fiziološko vzburjenje, možganska aktivnost, poligraf,
- tehnike sproščanja (avtogeni trening, joga, meditacija ...),
- ljubezen in zaljubljenost, ljubosumje ...
- razpoloženske motnje, anksiozne motnje.

3.2.2 Motivacija

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Razumejo motivacijski proces ter analizirajo in interpretirajo ravnanje posameznika z vidika njegove motivacije.
- Ozaveščajo lastno motivacijo in razvijajo strategije samo-motiviranja za različne dejavnosti ter razumejo povezanost med motivacijo in uspešnostjo na različnih življenjskih področjih.
- Razlikujejo frustracijo, konflikt in stres ter analizirajo njihov nastanek in posledice.
- Razumejo različne dejavnike, ki vplivajo na načine spoprijemanja z obremenitvami.
- Analizirajo čustvovanje, razmišljanje in ravnanje v konkretnih obremenjujočih situacijah in presojujejo njihovo konstruktivnost ter razvijajo bolj učinkovite načine spoprijemanja z obremenitvami.

Izbirno:

- Razumejo vplive zavestne in nezavedne motivacije na človekovo delovanje.
- Razlikujejo različne obrambne mehanizme in jih prepoznavajo v ravnanju ljudi.
- Razumejo različne načine zadovoljevanja potreb in jih ponazori s primeri.
- Razumejo različne teorije motivacije, jih medsebojno primerjajo, kritično vrednotijo ter uporabljajo pri interpretaciji motivacije posameznika v vsakodnevnih življenjskih situacijah.

VSEBINE

- motivacijski proces (potrebe, motivacijska dejavnost, cilji, vrednote),
- notranja in zunanja motivacija,
- hierarhija motivov po Maslowu,

- frustracija, vrste konfliktov, stres - potek in posledice stresa,
- dejavniki spoprijemanja z obremenitvami (osebnostna čvrstost ...), načini spoprijemanja: konstruktivno in nekonstruktivno,

Izbirno:

- zavestna in nezavedna motivacija,
- obrambni mehanizmi (npr. potlačitev, projekcija, racionalizacija, kompenzacija),
- načini zadovoljevanja potreb: homeostatično in progresivno,
- teorije motivacije (psihodinamične, humanistične teorije itd.).

3.3 SPOZNAVANJE

3.3.1 Občutenje in zaznavanje

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Razumejo proces občutenja in zaznavanja ter presojujejo pomen zaznavanja za človeka.
- Pojasnjujejo in s primeri ponazarjajo načela zaznavne organizacije.
- Spozna zmotne zaznave in razume njihov nastanek.

Izbirno:

- Opredeljujejo pozornost, na primerih razlagajo in presojujejo pomen notranjih in zunanjih dejavnikov pozornosti, uporabljajo ta znanja pri analizi in presoji življenjskih situacij, npr. oglaševanja.
- Analizirajo in presojujejo vpliv različnih dejavnikov na zaznavanje.
- Razumejo biološko podlago procesov občutenja in zaznavanja.

VSEBINE

- proces občutenja, proces zaznavanja, elementi zaznavnega procesa (dražljaj, čutilo, čutnice, zaznavna središča v možganih),
- zaznavna organizacija, načela zaznavne organizacije,
- zmotne zaznave: iluzije in halucinacije,

Izbirno

- pozornost, notranji in zunanji dejavniki pozornosti,
- psihološki dejavniki zaznavanja (motivacija, čustva, znanje in izkušnje),

- struktura čutnih organov, različne čutnice, primarna in sekundarna središča v možganih.

3.3.2 Učenje in pomnjenje

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Razumejo proces učenja in pomnjenja in pojasnjujejo njun pomen v življenju.
- Pojasnijo, razlikujejo in s primeri ponazorijo različne oblike učenja ter presojujejo učinkovitost posamezne oblike.
- Pojasnjujejo in s primeri ponazarjajo količinske in kakovostne (vsebinske) spremembe pri zapomnitvi gradiva.
- Razlagajo in ocenjujejo pomen sposobnosti, motivacije, čustev in učnih stilov za učenje.
- Poznajo in uporabljajo različne strategije za izboljšanje zapomnitve in uspešnejše učenje.
- Uporabljajo pridobljeno znanje o dejavnikih in strategijah učenja za uravnavanje lastnega procesa učenja: prepoznavajo lastne strategije učenja, ugotavljajo njihove prednosti in pomanjkljivosti ter načrtujejo izboljšave.

Izbirno:

- Pojasnjujejo proces pomnjenja in priklica informacij s tristopenjskim modelom spomina.
- Razumejo pojem kompetenca in presojujejo pomen različnih kompetenc v različnih življenjskih situacijah.
- Poglobljajo poznavanje raznovrstnih strategij učenja in samoregulacije, jih uporabljajo, sistematično spremljajo in vrednotijo njihovo učinkovitost.

VSEBINE

- pojmi učenje, pomnjenje,
- oblike učenja: klasično pogojevanje, instrumentalno pogojevanje, modelno učenje, besedno učenje,
- količinske in kakovostne spremembe v zapomnitvi,

- strategije učenja (npr. ponavljanje, elaboracija, organizacija, načrtovanje, spremljanje, vrednotenje in uravnavanje),
- učni stil (npr. vidni, slušni, kinestetični),

Izbirno:

- tristopenjski model spomina (trenutni spomin, kratkotrajni spomin, dolgotrajni spomin),
- kompetence (medosebne, učenje učenja ...),
- strategije učenja in samoregulacije.

3.3.3 Mišljenje

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Opredeljujejo pojem mišljenje, razlikujejo različne vrste mišljenja in presojujejo njihov pomen v šolskih situacijah ter vsakdanjem življenju.
- Opredeljujejo in s primeri ponazarjajo ustvarjalnost ter pojasnjujejo in vrednotijo dejavnike ustvarjalnosti.

Izbirno:

- Pojasnjujejo faze ustvarjalnega procesa in uporabljajo različne tehnike za spodbujanje ustvarjalnega mišljenja pri svojem delu.
- Razumejo različne strategije reševanja miselnih problemov, jih uporabljajo in ob tem razvijajo kritično mišljenje.
- Razumejo stopnje razvoja mišljenja po Piagetu.
- Razvijajo zmožnost argumentiranja: analizirajo in presojujejo kakovost lastnih in tujih argumentov; izgrajujejo lastne argumente.

VSEBINE

- pojem mišljenje, vrste mišljenja: divergentno in konvergentno, realistično in domišljijsko, konkretno in abstraktno,
- ustvarjalnost in dejavniki ustvarjalnosti: divergentno mišljenje, znanje, avtonomnost, notranja motivacija, izkušnje, radovednost, osebnostne lastnosti ...

Izbirno:

- faze ustvarjalnega procesa, tehnike ustvarjalnosti (npr. možganska nevihta, PMI),

- strategije reševanja miselnih problemov, zaprti in odprti problemi,
- stopnje razvoja mišljenja po Piagetu, proces miselne adaptacije,
- argument, vrste razlogov, s katerimi podpiramo trditve (posamični primeri, konkretne izkušnje, znanstvena spoznanja ...), zmote v argumentaciji

3.4 OSEBNOST

3.4.1 Osebnost in razvoj osebnosti

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Razumejo pojem osebnost in osebnostna lastnost ter opišejo področja samopodobe; presojujejo pomen realne samopodobe za človeka.
- Razumejo pomen vplivov dednosti in vplivov okolja pri razvoju osebnosti in njihovo medsebojno povezanost.
- Poznajo razvojne značilnosti v različnih obdobjih življenja in jih znajo povezati s svojim življenjem.
- Razumejo, da posameznikov psihični razvoj traja celo življenje.

Izbirno:

- Razumejo in vrednotijo temeljne značilnosti različnih teorij osebnosti.
- Razumejo možnosti samo-uravnavanje lastnega življenja (načrtovanje, odločanje) in jih uporabljajo pri ohranjanju psihičnega blagostanja.
- Razumejo kompleksnost pojma duševno zdravje, poznajo najpogostejše duševne motnje in različne pristope za njihovo obravnavo.

VSEBINE

- osebnost, osebnostna lastnost, samopodoba,
- vplivi dednosti in vplivi okolja, interakcija med dednostjo in okoljem, raziskave dvojčkov,
- razvojna obdobja (otročstvo, adolescenca, odraslost).

Izbirno:

- teorije osebnosti: strukturne, psihoanalitične, humanistične, kognitivne, vedenjske teorije,
- pojem duševno zdravje, duševne motnje (depresija, anksiozne motnje, motnje hranjenja, odvisnost od drog ...), psihološko svetovanje in psihoterapija.

3.4.2 Sposobnosti

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Opreljujejo pojem inteligentnost ter pojasnjujejo in presoajo pomen inteligentnosti.
- Razumejo eno od teorij inteligentnosti in ponazarjajo njeno uporabnost na različnih področjih posameznikovega delovanja.
- Razlagajo odnos med inteligentnostjo in ustvarjalnostjo.

Izbirno:

- Razumejo in presoajo medosebne in medskupinske razlike v inteligentnosti.
- Presojajo pomen merjenja inteligentnosti.
- Razumejo koncept čustvene inteligentnosti.

VSEBINE

- sposobnosti, inteligentnost,
- teorije inteligentnosti (npr. Thurstone, Gardner ...),

Izbirno:

- medosebne in medskupinske razlike v inteligentnosti,
- IQ, merjenje inteligentnosti, testi inteligentnosti,
- čustvena inteligentnost.

3.5 MEDOSEBNI ODNOSI

3.5.1 Socializacija in skupine

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Opredeljujejo pojem socializacija ter razlagajo in ocenjujejo vpliv socializacije na človekovo osebnost.

Izbirno:

- Razlagajo in ocenjujejo psihološke funkcije družine ter opisujejo in s primeri ponazarjajo načine vzgajanja (vzgojne stile).
- Reflektirajo in pojasnjujejo pomen različnih socialnih vlog in vpliv pripadnosti različnim skupinam na lastno doživljanje in vedenje.
- Razumejo temeljne značilnosti strukture in dinamike majhnih skupin ter uporabljajo to znanje pri interpretiranju dogajanja v majhnih skupinah.

VSEBINE

- socializacija (primarna, sekundarna, terciarna),

Izbirno:

- družina: funkcije, vzgojni stili (avtoritarni, permisivni, avtoritativni, brezbrizni),
- socialna skupina (formalna in neformalna) in socialne vloge,
- struktura skupine, procesi v skupini, faze razvoja skupine.

3.5.2 Medosebni odnosi in komunikacija

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Razumejo in s primeri ponazarjajo različne vrste vedenja v medosebnih odnosih ter ocenjujejo njegove posledice.
- Razumejo komunikacijske veščine in jih učinkovito uporabljajo pri sporazumevanju.
- Analizirajo in presojujejo kakovost in učinkovitost komunikacije udeležencev v konkretni življenjski situaciji.

Izbirno

- Poznajo značilnosti socialnega zaznavanja in razumejo vpliv socialnega zaznavanja na medosebne odnose.
- Razumejo agresivno vedenje in razlagajo njegov razvoj z različnimi teorijami.

VSEBINE

- prosocialno vedenje (altruistično vedenje, sodelovanje), proindividualno vedenje (egoistično vedenje, tekmovanje, asertivno vedenje), disocialno vedenje,
- komunikacijske veščine (npr. sprejemanje in oddajanje sporočil, dajanje podpore, reševanje konfliktov itd.)

Izbirno:

- socialno zaznavanje, napake pri socialnem zaznavanju,
- agresivno vedenje, teorije agresivnosti: biološka, vedenjska oz. socialna, frustracijska.

3.5.3 Stališča, predsodki in moralni razvoj

CILJI

Dijakinje/dijaki:

- Razumejo stališča, stereotipe in predsodke ter njihov nastanek in vpliv na vedenje in medosebne odnose.
- Se učijo argumentirano zagovarjati lastna stališča, ozaveščajo lastne predsodke in razvijajo strpnost in spoštovanje do drugih ljudi.
- Razumejo vrednote, njihov razvoj in vpliv vrednot na doživljanje in ravnanje posameznika.

Izbirno:

- Razumejo razvoj moralnega presojanja in interpretira moralne presoje z vidika Kohlbergovih stopenj moralnega razvoja.

VSEBINE

- stališča (komponente stališč, oblikovanje in spreminjanje stališč), stereotipi, predsodki (vrste predsodkov, stopnje izražanja predsodkov),
- vrednote (kategorije vrednot, razvoj vrednot),

Izbirno:

- stopnje razvoja moralnega presojanja po Kohlbergu.

4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI

Dijakinja/ dijak:

- Pozna in razume nekatere temeljne pojme in modele s področja psihologije in jih uporablja pri analizi in interpretaciji ravnanja ljudi v vsakodnevnih situacijah (osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji).
- Zmore samorefleksijo in uravnavanje lastnega razmišljanja, doživljanja in ravnanja v raznovrstnih situacijah:
  - v učnih situacijah: razume zakonitosti procesa učenja, raznovrstnih strategije učenja ter dejavnike, ki vplivajo na učenje; to znanje uporablja pri načrtovanju, zavestnem nadzoru in samostojnem uravnavanju lastnega procesa učenja (kompetenca učenje učenja),
  - v medosebnih situacijah: pozna raznovrstne socialne veščine (npr. poslušanje, spraševanje, samorazkrivanje, empatija, reševanje konfliktov itd.) in jih uporablja; razmišlja o svojih socialnih veščinah, identificira njihove prednosti in pomanjkljivosti in jih sistematično nadgrajuje (socialne kompetence, iniciativnost in podjetnost).
- Razpravlja o določenem psihološkem problemu: oblikuje stališče in ga utemelji z vidika psiholoških spoznanj (teorija, raziskave). Analizira lastne in tuje utemeljitve in jih vrednoti. Ko razpravlja, upošteva kriterije kakovostnega sporazumevanja (sporazumevanje v maternem jeziku, osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, kritično mišljenje)

Kompetence dokazuje dijakinja ali dijak z raznovrstnimi preizkusi znanja in spretnosti ter z raznovrstnimi izdelki (npr. študije primera, analize, predstavitev, miselni vzorci, seminarske naloge, refleksije, portfolio itd.).

5 MEDPREDMETNE POVEZAVE

Številne vsebine, ki so vključene v učni načrt za psihologijo, so interdisciplinarne in se lahko povezujejo s spoznanji drugih znanosti, npr. sociologijo (socializacija, družina, vrednote), filozofijo (smeri v psihologiji, mišljenje, osebnost ...), biologijo (živčni sistem, možgani, dednost), matematiko (razumevanje in interpretiranje rezultatov psiholoških raziskav), slovenskim jezikom in književnostjo (interpretacija doživljanja, razmišljanja in ravnanja literarnih junakov skozi prizmo psiholoških pojmov), tujim jezikom (branje preprostejših strokovnih besedil v tujem jeziku) itd. Posebej pomembno pa se nam zdi povezovanje s knjižnico in knjižničarjem, ki lahko učencem nudi dodatne usmeritve in podporo pri iskanju, izbiranju in uporabi virov.

6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

6.1 VRSTNI RED OBRAVNAVE UČNIH VSEBIN

Učiteljica/učitelj je v okviru učnega načrta avtonomna/ avtonomen pri določanju števila ur namenjenih obravnavi učne teme in pri določanju zaporedja učne snovi. Predlagano zaporedje učnih vsebin predstavlja zgolj priporočilo, v okviru katerega načrtuje učitelj vse aktivnosti v razredu (obrnava snovi, ponavljanje in utrjevanje snovi, preverjanje in ocenjevanje znanja). Temeljno vodilo in pogoj je, da se program realizira ob upoštevanju strokovnih in didaktičnih načel.

Učni načrt predvideva tudi določeno število ur (30 %) za obravnavo vsebin po strokovni presoji učitelja in v skladu z interesi dijakov. Izbirne vsebine v učnem načrtu predstavljajo zgolj predlog, učitelj pa lahko obravnava tudi vsebine izven predlaganega okvira, po lastni presoji in v skladu z morebitnimi specifičnimi interesi dijakov.

14 % ur (10 ur) je namenjenih laboratorijskim vajam, ki se izvajajo v okviru prvih 70 ur pouka psihologije (v prvem letu). Kompetence, ki jih spodbujamo pri predmetu psihologija, vključujejo tudi pomembna proceduralna, ne le deklarativna znanja. Proceduralna znanja pa lahko razvijamo edino tako, da jih učenci vadijo v različnih situacijah, to pa zadeva delo v

majhnih skupinah (do 16 učencev). Zgolj delo v manjših skupinah namreč omogoča kakovostno izvedbo dejavnosti, ki omogočajo realizacijo naslednjih splošnih ciljev: »Učenci razvijajo zmožnost samorefleksije ter spreminjanja samega sebe in svojega ravnanja ter odgovornost za lastno razmišljanje, doživljanje in ravnanje«, »Učenci razvijajo spretnosti v medosebnih odnosih, se učijo učinkovitega sporazumevanja, sodelovanja ter kakovostnih in odgovornih medsebojnih odnosov«, »Učenci razvijajo zavest o različnih načinih ohranjanja psihičnega blagostanja posameznika in se jih učijo uporabljati«, zato je delo v majhnih skupinah v minimalnem obsegu 10 ur obvezno. Pri vajah skozi interakcijske vaje, socialne igre, ponovitve psiholoških eksperimentov in z drugimi aktivnimi metodami povezujejo spoznanja psihologije z neposredno izkušnjo in tako sistematično dosegajo zgoraj zapisane cilje ter razvijajo nekatere temeljne kompetence, predvsem socialne kompetence, učenje učenja ter samoiniciativnost in podjetnost.

6.2 DOSEGANJE RAZLIČNIH CILJEV IN RAZLIČNIH RAVNI ZNANJA PRI POUKU

Pri predmetu psihologija dosegamo različne cilje in razvijamo različne kompetence, ki vključujejo psihološka spoznanja, veščine (medosebna komunikacija ...), stališča in vrednote (pozitiven odnos do sebe, drugih ljudi in kultur). Ker poleg znanja spodbujamo tudi druge vidike kompetenc lahko to dosegamo zgolj z aktivnimi metodami dela, različnimi vajami in praktičnim izvajanjem.

Spoznavne kompetence dosegamo na treh ravneh: 1. poznavanje, 2. razumevanje in uporaba in 3. višji cilji. Vse tri spoznavne ravni so med seboj tesno prepletene: višjih ciljev ni mogoče dosežati, če učenci ne poznajo in razumejo temeljnih konceptov, na drugi strani pa je razvijanje razumevanja temeljnih konceptov bolj učinkovito, če jih učenci konstruirajo skozi in skupaj z procesnimi znanji.

Raven poznavanja obsegajo naloge, ki učenca usmerjajo v obnavljanje in prepoznavanje navajanje, naštevanje, opisovanje, prepoznavanje, opredeljevanje, poimenovanje. Poznavanje dejstev in principov, eksperimentov itd. je nujen predpogoj za doseganje ciljev na višjih ravneh.

Raven *razumevanje in uporabe* zajema odgovore na vprašanja 'zakaj' in 'kako' oz. naloge, ki usmerjajo učenca v navajanje svojih primerov, razlago odnosov med pojavi, uporabo naučenih principov v neznanih situacijah.

Višji cilji pa obsegajo *analizo, sintezo in vrednotenje* raznovrstnih pojavov (situacij, trditev, besedil, eksperimentov, ravnanja, perspektive govorcev itd.). Analiza predpostavlja členitev na sestavne dele (razlikuj, razčleni, primerjaj, interpretiraj ...), sinteza izgradnjo novih celot (poveži, sestavi, izpelji, napovej ...), vrednotenje pa presojo na temelju jasno opredeljenih kriterijev.

Pri načrtovanju dejavnosti in miselnih izzivov naj učitelj/učiteljica razmišlja tudi o temeljnih miselnih procesih, ki jih posamezna dejavnost oz. problemska situacija izzove. Tako naj dijakinja/dijaku omogoči, da v dejavnostih primerja, razvršča, razmišlja induktivno in deduktivno, rešuje probleme, eksperimentira, napoveduje, argumentira in izgrajuje podporo lastnim stališčem.

Druga dva vidika kompetenc (spretnostni in vrednotni) se nanašata na razvijanje različnih čustvenih, motivacijskih, učnih, miselnih in socialnih spretnosti ter kompetenc dijakinje/dijaka, npr. sposobnosti sporazumevanja, reševanja medosebnih konfliktov, konstruktivnega soočanja z obremenitvami, ustreznega uravnavanja čustev, učinkovitega načrtovanja učenja in razvijanja učnih strategij ter ustvarjalnega in kritičnega mišljenja. Njihovo uresničevanje predpostavlja učenje, ki temelji na refleksiji osebne izkušnje posameznika, umeščene v kontekst strokovnih pojmov in izvajanju (treningu) teh veščin. Psihologija ima velik potencial za spodbujanje socialnega in osebnostnega razvoja dijakov.

Pomembno je, da učitelj upošteva individualne potrebe, interese in zmožnosti učencev, kar je še posebej pomembno pri poučevanju učencev s posebnimi potrebami. Poučevanje in preverjanje ter ocenjevanje znanja naj v teh primerih učitelj individualizira oz. v celoti prilagodi posebnostim učenca, pri tem pa upošteva veljavni pravilnik ter individualni program učenca s posebnimi potrebami.

Učitelj psihologije lahko z ustreznimi načini dela spodbuja razvoj raznovrstnih kompetenc učenca. Spodaj navajamo nekaj primerov.

6.3 SPODBUJANJE IN RAZVOJ KOMPETENC

Učitelj psihologije lahko z ustreznimi načini dela spodbuja razvoj raznovrstnih kompetenc učenca. Spodaj navajamo nekaj primerov.

6.3.1 Učenje učenja

Učitelj psihologije omogoča učenje učenja, kadar dijakinje in dijake usmerja v refleksijo o lastnem procesu učenja, k spoznavanju lastne učne strategije in naravnosti ter jih spodbuja, da se učijo lastno učenje načrtovati, zavestno nadzirati in samostojno uravnati. Še posebej pomembno izhodišče za razvoj te kompetence predstavlja obravnava učnega poglavja Učenje in pomnjenje oziroma obravnavanje zakonitosti procesa učenja, ki je eden temeljnih duševnih procesov. Ob obravnavi tega poglavja dijaki in dijakinje usvajajo temeljne pojme s tega področja, izgrajujejo razumevanje zakonitosti procesa učenja, raznovrstnih oblik učenja ter dejavnikov, ki vplivajo na učenje (strategije, metode in tehnike učenja, stili učenja, motivacijske in čustvene značilnosti učenca itd.) v konkretni učni situaciji in se učijo vsa ta znanja uporabljati. V tem procesu izgrajujejo temeljni teoretski okvir, ki lahko predstavlja orodje za nadaljnjo samorefleksijo in samoregulacijo učenja pri tem predmetu, pri drugih učnih predmetih ter v učnih situacijah v življenju. S tem učitelj psihologije spodbuja procese vseživljenjskega učenja.

6.3.2 Socialne in državljanske kompetence

Učitelj psihologije omogoča učenje socialnih kompetenc, kadar spodbuja dijakinje in dijake v refleksijo o lastnih socialnih veščinah v konkretnih življenjskih situacijah, v analizo lastnih prednosti in pomanjkljivosti ter v preseganje slednjih. Ob obravnavi različnih tematskih sklopov (npr. osebnost, medosebni odnosi, motivacija, mišljenje itd.) izgrajujejo dijaki in dijakinje razumevanje temeljnih pojmov in zakonitosti v razmišljanju, doživljanju in ravnanju posameznika, s tem pa pojmovno mrežo, ki usmerja in olajšuje samorefleksijo. V samorefleksijo in samoregulacijo socialnih veščin usmerja dijakinje in dijake tudi pri delu v skupinah in s sistematičnim treningom veščin pri laboratorijskih vajah.

6.3.3 Sporazumevanje v maternem jeziku

Učitelj psihologije omogoča učenje sporazumevalnih zmožnosti, kadar spodbuja dijake v branje raznovrstnih besedil, ki obravnavajo psihološko problematiko, oz. kadar dijake

spodbuja v analizo in kritično presojo teh besedil. Razvoj te kompetence omogoča tudi takrat, kadar organizira razprave o obravnavani snovi. Dijake/dijakinje usmerja v izmenjevanje izkušenj, kar predstavlja izhodišče za izpeljavo raznovrstnih sklepov, včasih ugotavljanje zakonitosti. Učitelj dosega cilje poučevanja z različnimi aktivnimi metodami učenja, ki dijake/dijakinje spodbujajo k dejavnostim, ki razvijajo sposobnosti pisnega in ustnega sporazumevanja. Sporazumevalne zmožnosti lahko razvijamo z omenjenimi dejavnostmi ob obravnavi vseh poglavij predmeta psihologije in pri laboratorijskih vajah.

6.3.4 Samoiniciativnost in podjetnost

Učitelj psihologije omogoča (spodbuja) razvoj podjetniških spretnosti (veščin) in naravnosti, kadar usmerja dijake/dijakinje v reševanje problemov, načrtovanje, organiziranje in odločanje: kadar jih spodbuja, da si npr. ob obravnavi neke psihološke tematike postavljajo raznovrstna vprašanja, nato pa jih usmerja, da samostojno iščejo odgovore nanje; kadar jih spodbuja k iskanju rešitev za določene probleme, izdelavi načrta reševanja tega problema (npr. pri načrtovanju raziskovalne naloge, projekta) ter uresničevanju načrtovanih dejavnosti (npr. izvedbi projekta, izdelavi avtentične naloge). Pomembno je, da dijake/dijakinje usmerja v samorefleksijo o razmišljanju, doživljanju in ravnanju v teh dejavnostih in jim omogoči, da spremljajo svoj napredek glede na jasno predstavljene in vnaprej oblikovane kriterije (npr. kakovostne komunikacije, uporabe virov, učinkovitega sodelovanja z drugimi).

6.3.5 Matematične kompetence in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji

Učitelj psihologije spodbuja dijake in dijakinje k razvoju matematične kompetentnosti ko jih usmerja v analizo in interpretacijo rezultatov, ki so podani z matematičnimi sredstvi (diagrame, tabele itd.), ter v primerjavo svoje interpretacije z interpretacijo avtorja. Temeljno razumevanje statistike razvija in spodbuja tudi v primeru, ko dijaki/dijakinje ugotavljajo in interpretirajo svoje rezultate na izbranem psihološkem testu (vprašalniku) ter jih primerjajo z rezultati sošolcev.

6.3.6 Kulturna zavest in izražanje

Učitelj psihologije spodbuja razvoj medkulturne kompetence, kadar usmerja dijakinje in dijake v preučevanje razlik v razmišljanju, doživljanju in ravnanju pripadnikov različnih kulturnih okolij, npr. v raziskovanje kulturno pogojenih razlik v načinih izražanja čustev, v

vrednotnih sistemih, stališčih, naravnosti v komunikaciji. Dijake/dijakinje ob obravnavi psihičnih procesov, osebnosti in vedenja spodbuja k analizi lastnega doživljanja in ravnanja. Dijake/dijakinje spodbuja, da kritično razmišljajo o značilnostih večkulturnih in več-etničnih skupnosti v poglavjih Socializacija in skupine, Medosebni odnosi in komunikacija, Stališča predsodki in moralni razvoj, ter da sistematično razmišljajo in ozaveščajo lasten odnos do raznovrstnih kultur.

Kulturna vzgoja je sestavni del vseh predmetov in predstavlja enega od temeljev za posameznikov ustvarjalni pristop do kulturnega, estetskega, etičnega. Zato naj tudi učitelj psihologije spodbuja učence k spremljanju kulturnih dejavnosti in k aktivnemu vključevanju vanje ter k raziskovanju vloge umetniškega izražanja posameznika v njegovem osebnotnem razvoju in življenju v skupnosti.

6.3.7 Digitalna pismenost in informacijsko-komunikacijska pismenost

Učitelj psihologije omogoča razvoj digitalne ter informacijsko-komunikacijske pismenosti, kadar dijake in dijakinje spodbuja, da z namenom razvoja poglobljenega razumevanja psiholoških zakonitosti raziskujejo različne podatkovne baze in druge vire. V ta namen je smiselno sistematično sodelovanje s knjižničarjem, kjer dobijo učenci dodatne usmeritve in podporo pri iskanju, izbiranju in uporabi virov. To kompetenco spodbuja učitelj tudi, kadar jih usmerja, da s pomočjo informacijske tehnologije iščejo, zbirajo, obdelujejo podatke, jih kasneje analizirajo in kritično ovrednotijo ter nazadnje s pomočjo informacijske tehnologije tudi oblikujejo in predstavijo. Pri tem jih spodbuja, da pripravijo predstavitev referata, seminarske naloge ipd. ob podpori elektronskih prosojnic, obdelajo podatke s statističnimi programskimi orodji, kot je npr. Excel itd. Pomembno je, da učitelj učence usmeri

6.4 METODE POUČEVANJA IN UČENJA

Pouk psihologije naj bo pester in dinamičen, tako z vidika uporabljenih učnih metod, kot z vidika uporabljenih organizacijskih oblik.

Pouk naj bo aktiven, takšen, da omogoča dijakinjam in dijakom refleksijo izkustva, avtonomijo v razmišljanju, kritično analizo in ustvarjalnost: reševanje problemov, debato, delo z besedili (analiza, evalvacija, primerjava), igranje vlog in simulacije, interaktivne igre,

študije primera, projektno učno delo, eksperimentiranje in vaje v izvajanju. Razlaga naj bo problemsko obarvana, temelji naj na raziskavah. Frontalno delo naj se izmenjuje z individualnim in skupinskim (sodelovalno učenje). Ključnega pomena je tudi navezovanje novih psiholoških pojmov na predznanje dijakov/dijakinj, prepoznavanje njihovih laičnih pojmovanj in spreminjanje le-teh, ko so zmotna (neutemeljena, nasprotujoča znanstvenim spoznanjem).

7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV

Pri predmetu Psihologija učitelj uporablja različne načine preverjanja znanja vrednotenja dosežkov: pisne in ustne preizkuse, ocenjuje veščine in samostojne izdelke.

Pri pisnem preverjanju učitelj uporabi različne tipe nalog. S samostojnimi in skupinskimi izdelki dijakov (npr. z referati, raziskovalnimi nalogami, raznovrstni projekti in različnimi avtentičnimi nalogami) učitelj/-ica preverja različne veščine (veščine sodelovanja in komunikacije, argumentacije, uporabo raziskovalne metodologije).

Učitelj preverja obvladovanje določenih kompetenc pri vajah in nastopih. Dijake in dijakinje spodbuja k zavestni refleksiji lastnega napredovanja na področju vseh teh kompetenc. Usmerja jih v samorefleksijo in samoocenjevanje, s tem pa v ozaveščanje in prevzemanje (so)odgovornosti za lastne dosežke in razvoj.